

**Հայաստան-Իրան հարաբերությունների մեկնաբանումը
Երկու երկրների ՉԼՄ-ներում**

**Armenia-Iran relations within the frameworks of
Iranian media coverage**

*Արտյոմ Տոնոյան
ԵՊՀ իրանագիտության ամբիոնի
ասիստենտ, ք.գ.ք.
Artyom Tonoyan,
Assistant of the Chair of Iranian Studies, PhD*

Հայաստանի Հանրապետության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության հարաբերությունները ավանդաբար գնահատվում են որպես դինամիկ զարգացող և այդ գնահատականներում շեշտը դրված է առավելապես հարաբերությունների քաղաքական, մշակութային և տնտեսական կողմերի վրա: Երկու երկրների միջև քաղաքական հարաբերությունները, թեև գտնվում են բարձր մակարդակի վրա, սակայն ՉԼՄ հրապարակումներն այդ հարաբերությունները ոչ միշտ են պատշաճ արտացոլում՝ ըստ առկա քաղաքական իրավիճակի: Ավելի քան 25 տարի է անցել ՀՀ անկախությունից, հետևաբար նաև Իրան-Հայաստան հարաբերությունների նորագույն շրջանից, սակայն լրատվական դաշտում երկկողմ համագործակցությունը դեռևս երկար ճանապարհի ունի անցնելու:

Եթե հայ-իրանական հարաբերությունները դիտարկվում են հայաստանյան ՁԼՄ-ներում տեղ գտած հրապարակումների, տարբեր տեսահոլովակների և լրատվական այլ նյութերի դիտակետից, ապա ակնհայտ է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում հսկայական ծրագրավորված աշխատանք է տարվել և տարվում է ՀՀ հարավային հարևանի դրական ու բարեկամական կերպարի ներկայացման ուղղությամբ: Մասնավորապես հատկապես վերջին տարիների ընթացքում հայաստանյան իրանագետների ջանքերով մշակվել և լրատվական դաշտ են ներմուծվել աշխարհագրական և էթնոքաղաքական եզրեր, որոնց ելակետը եղել է Իրանի Իսլամական Հանրապետության պետական շահի այն հատվածը, որը տարածաշրջանային ավտանգության համատեքստում համադրելի է եղել Հայաստանի Հանրապետության պետական շահի և տարածաշրջանային անվտանգության խնդիրների հետ: Ասվածի լավագույն օրինակն «Ատրպատական» պատմական անվան նորովի ներմուծումն է ՀՀ լրատվական դաշտ և դրա ամրագրումը՝ փոխարենը դուրս մղելով թե՛ գիտական աշխատանքների, թե՛ մամուլի լեզվից «Իրանական Աղբբեջան» կամ «Հարավային Աղբբեջան» եզրերը, որոնք ծառայում են աղբբեջանական քարոզչությանը և Իրանի տարածքների հանդեպ աղբբեջանական նկրտումներ պարունակող եզրեր են: Բերվածն ընդամենը մեկ օրինակ է, իսկ իրականում մասնատիպ դեպքերը բազմաթիվ են, և դրանցում հայկական կողմի հետևողական աշխատանքը դրսևորվել է մշտապես: Հայաստանյան ՁԼՄ-ներում լուսաբանվում են իրանցիների կյանքում կարևորություն ունեցող բազմաթիվ միջոցառումներ: Օրինակ՝ 2016 թվականի հոկտեմբեր ամսին Երևանի Կապույտ մզկիթում տեղի ունեցած կրոնական ծեսերից մեկը՝ Աշուրան, լայնորեն լուսաբանվեց թե՛ հայաստանյան տպագիր և էլեկտրոնային մամուլի էջերում, թե՛ ՀՀ տարբեր հեռուստատվիքներով: Ավելին, հայաստանյան լրատվական դաշտը արձագանքում է Իրանի համար ներքին և արտաքին քաղաքական կարևորություն ունեցող իրադարձություններին, որոնցում ևս որոշակիորեն հաշվի են առնվում Իրանի շահերը: Ժամանակին հայաստանյան փորձագետները և գիտնականները ակտիվ լուսաբանել են և հայ հանրությանն են ներկայացրել Իրանի միջուկային ծրագրի շուրջ ընթացող բանակցությունները, դրանց արդյունքները, Իրանին սպառնացող վտանգները այդ համատեքստում և այլն: Հայաստանյան մասնագետները շատ ակտիվ արձագանքել

են, օրինակ, 2016 թվականի հունվար ամսվա սկզբում Սատույան Արաբիայում տեղի ունեցած շիա հոգևոր առաջնորդ Նիմր ալ-Նիմրի գլխատմանը, և Հայաստանի լրատվական դաշտում Իրանի համար մեծ կարևորություն ունեցող այդ դեպքը լուսաբանվել է հարցի շուրջ նաև իրանական տեսակետի ներկայացմամբ: Բերվող օրինակները ընդամենն առանձին դեպքեր են՝ ներկայացնելու համար ընդհանուր միտումները և կատարված այն հսկայական աշխատանքը, որը կարելի է տեսնել վերջին տարիների ընթացքում հայաստանյան ՁԼՄ-ներում: Կառուցել և զարգացնել բարիդրացիական հարաբերություններ որևէ երկրի հետ այսօրվա աշխարհում հնարավոր չէ միայն պայմանագրեր և հուշագրեր ստորագրելով, և այս համատեքստում չափազանց կարևոր է սեփական հասարակության հետ տարվող աշխատանքը: Մեր դեպքում կրկնակի բարդ է, քանի որ մոտավորապես երկու դար ցարական և ապա խորհրդային քարոզչության արդյունքում Իրանը ներկայացվել է հայ հանրությանը, այսպես կոչված, «դիվական» կերպարով: Հակաիրանական կարծիք է ձևավորվել նաև հայ ժողովրդի ինքնության հիմքում ընկած մեզապատմություններից մեկի՝ Վարդանանց պատերազմի՝ իրանական կողմի դեմ լինելու հետևանքով: Հայաստանյան ՁԼՄ դաշտում տարված հետևողական աշխատանքի, հայ-իրանական հարաբերությունների դրական երանգով, ընդհանրապես Իրանին որպես հարավային հարևանի՝ դրական երանգով հայ հասարակությանը ներկայացնելու շնորհիվ է նաև, որ այսօր ՀՀ-ում առկա է հասարակական դրական կարծիք Իրանի և իրանցիների հանդեպ:

Իսկ ինչպիսի՞ն է իրավիճակը հայ-իրանական հարաբերությունների առումով ԻԻՀ ՁԼՄ-ներում: Այստեղ ևս տարվում է աշխատանք, չնայած դատելով արդի իրավիճակից՝ այդ աշխատանքն իր տեմպերով ամենևին համեմատելի չէ Հայաստանում տարվող և տարված աշխատանքի հետ: Հետևելով իրանական մամուլին՝ կարելի է ստանալ երկակի տպավորություն: Իրանցիները բավական չեզոք են ներհայաստանյան իրադարձությունները լուսաբանելիս, և այդ համատեքստում որևէ հարցի շուրջ բազմակարծություն ապահովելու համար ներկայացնում են և՛ սեփական փորձագետների տեսակետները, և՛ դիմում են նաև հայկական, ռուսական և արևմտյան մամուլին: Հետաքրքիր է իրանական մամուլում հայ ժողովրդի համար կարևորություն ունեցող խնդիրների լուսաբանման հարցը. իրանական

մամուլում կարելի է տեսնել Հայոց ցեղասպանության լուսաբանման հարցում դրսևորվող ջանքեր, և այդ հարցում կարևոր նշանակություն ունի հայ-իրանական հարաբերությունների արդի մակարդակը: Չնայած Իրանը իսլամադավան երկիր է, այնուամենայնիվ, ամեն տարի իրանական մամուլում ապրիլի 24-ին ամենահեղինակավոր լրատվամիջոցների մակարդակով տեղ են գտնում այնպիսի հոդվածներ և հրապարակումներ, որոնցում բազմիցս նշվում է «ցեղասպանություն» բառը, որոնցում առանց այլևայլության ներկայացվում են Օսմանյան Թուրքիայի կողմից իրականացված Հայոց ցեղասպանության տարբեր պատկերներ արտացոլող պատմական լուսանկարներ: Իհձ ՉԼՄ-ներով տարածվում են Հայոց ցեղասպանության վերաբերյալ ֆիլմեր, տեսահոլովակներ: Հրապարակումներ են լինում նաև այն մասին, թե ինչպես են այդ օրն իրանահայերը նշել: Ընդհանուր առմամբ, այս հարցի մնանատիպ լուսաբանումը պետք է գնահատել և՛ հայ-իրանական հարաբերությունների հանդեպ պաշտոնական Իրանի դիրքորոշմամբ, և՛ նաև շուրանալ իրանահայերի թե՛ բարի անունը Իրանում, թե՛ այդ ուղղությամբ կատարած հսկայական աշխատանքը: Կապված Արցախյան հիմնախնդրի տարբեր կողմերի՝ Իհձ ՉԼՄ-ներում լուսաբանման հետ՝ պետք է նշել, որ մի փոքր այլ է այս հարցի շուրջ իրավիճակն իրանական ՉԼՄ-ներում: Այս առումով իրանական ՉԼՄ-ներում, պայմանավորված Իրանի հատկապես հյուսիսային հատվածներում որոշակի ակտիվություն ունեցող պանթյուրքական հոսանքների գործունեությամբ, երբեմն հայտնվում են հակահայկական բովանդակությամբ հրապարակումներ և լրատվական այլ նյութեր, որոնցում տեղ են գտնում հակահայկական եզրեր, ինչպիսիք են «զավթում», «բռնազավթում», «ինքնակոչ հանրապետություն» և այլն: Ընդ որում, Իհձ ՉԼՄ-ներում եղել են նաև Արցախը «իսլամական հող» եզրով բնութագրելու դեպքեր: Նույն կերպ իրանական լրատվամիջոցները անցած 4 տարիների ընթացքում շատ հանգիստ տարածել են ԱՀ-ում Իհձ դեսպան Մոհսեն Փակայինի որոշ հակահայկական հայտարարություններն ու ձևակերպումները: Թեև հազվադեպ, այնուամենայնիվ, Իհձ լրատվական կայքերում ԼՂ հիմնախնդրի հետ կապված լուրերի համատեքստում հանդիպում են նույնիսկ հրապարակումներ, որոնցում զետեղվում են Լեռնային Ղարաբաղը Ադրբեջանի կազմում պատկերող քարտեզներ:

Սակայն, այլ էր պատկերը 2016 թվականի հայ-ադրբեջանական քառօրյա պատերազմի ժամանակ, երբ երբ իրանական ՁԼՄ-ներում ճակատում տիրող իրավիճակի լուսաբանման համար սկզբնաղբյուր էր ՀՀ ՊՆ կայքը: Իրանական լրատվամիջոցները հղում էին ՀՀ պաշտպանական գերատեսչության կայքում գետեղվող հաղորդագրություններին և խուսափում էին ԱՀ ՊՆ հաղորդագրությունների տարածումից:

Անվտիելով ասվածը՝ պետք է արձանագրել, որ չնայած հայ-իրանական հարաբերությունները գտնվում են ամենաբարձր մակարդակի վրա, և դա արտացոլվում է նաև երկու երկրների ՁԼՄ-ներում, այնուամենայնիվ ՁԼՄ ոլորտում կարիք կա երկկողմ համագործակցության խորացման՝ վերացնելու և բացառելու համար այն բացերը, որոնց արդյունքում կարող են տուժել կողմերից որևէ մեկի շահերը: